

УКРАЇНСЬКА МОВА

УДК 811.161.2'38

DOI <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.2-1/01>**Баденкова В. М.**

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

Родіонова І. Г.

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПЕРИФРАЗ У ХУДОЖНЬОМУ МОВОСВІТІ Д. КРЕМЕНЯ

Статтю присвячено аналізу перифрастичних найменувань, які виявлені в поетичних текстах Д. Кременя, та в семантико-стилістичній природі яких виразно відчувається лінгвокультурний складник. Установлено мотивацію виникнення перифразів, розкрито їх смислове навантаження.

З'ясовано, що сьогодні в науковій літературі немає однозначного розуміння цих вторинних найменувань щодо визначення їхньої лінгвістичної природи та стильової специфіки. У статті акцентовано взаємозв'язок мови та культури: найактивніше утворюються перифрази, що є актуальними та важливими для носіїв мови, лінгвокультурологічно марковані перифрази можуть мати у своїй основі алюзію на якийсь важливий для даної культури факт. Виділено й охарактеризовано в лінгвокультурологічному аспекті такі групи перифрастичних найменувань у поетичних текстах Д. Кременя, як топонімічні перифразові одиниці та перифрази – позначення осіб (зокрема, митців культури, політичних діячів).

Здійснений аналіз виокремлених одиниць свідчить, що вербальними формулами експліковано концептуальну для українців бінарну опозицію «свій/чужий». Поряд із позитивно забарвленими вторинними номінуваннями (типу Матвієнко Ніна – янгол земний) зафіксовано негативно конотовані перифрастичні вирази (типу Полтава – вікторія царських полків). Спостереження за використанням перифраз у лінгвокультурологічному аспекті в мовосвіті Д. Кременя дозволяє виокремити загальномовні (узуальні) та індивідуально-авторські (оказіональні) перифрази. Перифразові найменування першої групи не потребують певного роз'яснення, ідентифікуються з денотатом, уявленням про загальноукраїнський контекст, передбачають спільні знання автора та читача. Оказіональні перифрастичні звороти інтерпретуються за допомогою авторського контексту, є засобом оцінки, носієм експресії та виразності.

Указано, що перифрази мають різний ступінь образності, ґрунтуються на метафорі, метонімії, синекдосі чи гіперболі, детермінують світоглядні пріоритети письменника, що формуються у взаємодії загальнонародного та індивідуального. Такі вислови не просто допомагають автору сформулювати позицію нового часу, а й представити її як культурну цінність сучасного суспільства.

Ключові слова: перифраз, перифразове найменування, лінгвокультурологічна маркованість, вторинна номінація, мовотворчість Д. Кременя.

Постановка проблеми. Сучасна лінгвістика перебуває на перетині дослідницьких напрямів, увага яких прикута насамперед до людини як етнічного або соціального носія мови. До цих напрямів належить, зокрема, лінгвокультурологія. Лінгвокультурологічний бум стався в кінці ХХ століття, коли проблеми взаємозв'язку мови і культури стали одними з найбільш актуальних

у мовознавстві. Джерелом культурологічної маркованості мовних одиниць служить сама реальна дійсність, тісно пов'язана з певним національно-культурним ареалом, під яким розуміється сфера дії даної культури. Е. Сепір, простежуючи зв'язок мови та культури, зауважив, що «культура – це те, що робить і думає певне суспільство, а мова – це те, як воно думає» [11, с. 193].

Кожен індивід належить тій чи іншій національній культурі, яка включає в себе національні традиції, мову, історію, літературу. Показовим для мовотворчості Д. Кременя є художньо-словесне моделювання. Серед одиниць, що передають культурно-значиму інформацію, важливу роль відіграють перифрази, одухотворені його живою образною уявою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми визначення, формування, функціонування перифрази були в полі зору багатьох українських та зарубіжних лінгвістів, але досі немає однозначного розуміння цих найменувань щодо визначення їхньої лінгвістичної природи та стилізованої специфіки. У статті М. Булах проаналізовано основні аспекти й методи дослідження перифрастичних одиниць, реалізовані в працях слов'янських і західноєвропейських стилістів другої половини ХХ – початку ХХІ століття [1]. Переважно їх розглядають як один із видів вторинної номінації (Н. Базарська, Л. Бойко, О. Євдокімова, Г. Євсєєва, Є. Маймін, Ю. Макарець, О. Мінкова, А. Новиков, Д. Розенталь, О. Сичов, Н. Сологуб та ін.), рідше – як одиниці фразеології (В. Виноградов, І. Ільїна, М. Шанський, Л. Шубіна, О. Юрченко) або синтаксису (І. Гальперін, І. Кобилянський, Г. Удовиченко), результат власне семантичного способу словотворення тощо. В енциклопедії «Українська мова» знаходимо таке визначення перифрази: «у словотворенні – це еквівалентне якомусь слову аналітичне висловлювання, що служить для встановлення семантики похідного слова; у стилістиці – це слова, усталені словосполучення (зрідка – речення), що є образно-переносними й описовими найменуваннями предметів, явищ, осіб тощо [10, с. 435].

Активно обговорювалися в науковій літературі співвідношення *перифраза* – *фразеологізм* і *перифраза* – *метафора*, описані їхні подібності та відмінності. Дослідники наголошують, що перифраза може виникати на основі перенесення значення на ґрунті інших тропів: метафори, метонімії, синекдохи. Зокрема, Т. Прокудіна визначає, що ні одне з визначень не дає підстави чітко розмежувати перифрази та інші тропи, але перифраза – це оригінальна комбінація слів, що має цілісне значення, є образним синонімом слова і вносить додаткову інформацію про предмет чи явище [9, с. 38].

Найактивніше розглядають функції перифраз у стилях масової інформації та в художньому. Своєрідність функціонування перифразових одиниць у художньому тексті була предметом вивчення

науковців на матеріалі мовлення Т. Шевченка (А. Мойсієнко), О. Гончара (Л. Бойко, О. Копусь, Н. Сологуб), М. Коцюбинського (Ю. Тимченко), Є. Гуцала (Ю. Зленко), Л. Костенко (В. Буда), в сучасній малій прозі (Л. Приблуда).

Перифраза як лінгвокультурологічна одиниця розглядалася на матеріалі сучасної публіцистики в роботах О. Євдокімової (2008), Г. Бобровської (2010), М. Морозова (2017). Так, О. Євдокімова в дисертаційному дослідженні виокремила три групи перифраз, що мають лінгвокультурологічне маркування: перифрази, що містять фонову інформацію; перифрази, засновані на алюзії; перифрази прислів'їв та інших крилатих висловів [2].

Попри численну кількість наукових розвідок, вони не вичерпують усіх аспектів вивчення цього структурного елементу художнього тексту, що відображає, з одного боку, універсальні закони світобудови, етноспецифіку їх сприйняття, а з другого – індивідуально-авторські уявлення про дійсність.

Постановка завдання. Мета статті – виокремити такі групи перифрастичних найменувань у поетичних текстах Д. Кременя, в семантико-стилістичній природі яких виразно відчувається лінгвокультурний складник, установити мотивацію їх виникнення та своєрідність функціонування.

Виклад основного матеріалу. Дослідження сучасного стану мови ґрунтується на вивченні сучасних текстів, а саме твори Д. Кременя є своєрідним індикатором процесів, що відбувалися в сучасній Україні, у них «помітні невичерпна етноментальна пам'ять, глибока національна гідність, сконденсований історіософський трагізм» [8, с. 81]. У поетичному доробку митця виділено переважаючі тематичні групи перифрастичних номінацій, що мають лінгвокультурологічну маркованість: топонімічні перифразові одиниці та перифрази-позначення осіб (митці, політичні діячі).

Найпродуктивніший тип становить перифрастичне поле *Україна*, що вирізняється поліфункційністю на семантичному та формально-граматичному рівнях, своєрідністю засобів вербалізації компонентного складу, зумовлених багатими асоціаціями. Україна є об'єктом осмислення на емоційному і особливо інтелектуальному рівні, містить історико-географічний та мовно-культурний складники, адже, за висловом поета: *Географія наша й історія – Вічний люфт і небесний етер* [3, с. 149]. Семантичні вектори цього поля абсолютно протилежні.

Світобачення слов'ян формувалося в безпосередньому спілкуванні з природою, замилюванні її гармонією, красою та таємничістю. Д. Кремень

створює яскраві зорові образи-перифрази *сліпуча країна сонця, пресиня країна моря* [4, с. 246], *країна ранкового сонця* [4, с. 247], природа – *країна джерел і краси*, напр.: *Джерел незамулена святість / і мудрих лісів тайна... / Природа не хоче здаватись, / не хоче вмирати вона. / Та як їй, та як умирати, / країні джерел і краси?* [4, с. 26]; *Отака вона, наша земля, – Злітна смуга добра і любові, Злітна – лайнера і журавля* [4, с. 194].

Розбудова державності, входження України у світовий культурний, економічний тощо простори потребують світоглядної визначеності: *Коли ж прийшла епоха України, То з'ясувалось, що її... нема! .. І є земля, Землі зелене ложе – Де наші предки в битві полягли* [3, с. 256].

Уживання різних перифраз, безсумнівно, сприяє багатоплановому розкриттю актуалізованого образу: *Україна – перлина колоній* [3, с. 169]; *окраїнна земля; правічне Дике Поле; безкордонна транзитна республіка, де схилилась доземно верба; країна мачок, пліток і борщу* [4, с. 318–319]; *вічний дикий танець* [5, с. 154]; *Троя й Карфаген. Україна-Русь* [3, с. 171]; *вічний донор до Москви до Будапешт*, напр.: *Україна, вічний донор од Москви до Будапешт. Де наш гумор? Де наш гонор? Де наш гамір, врешті-решт?* [3, с. 164]; *Це ж так у нас: окраїнна земля, То половці, то обри й печеніги* [3, с. 181]. Джерелом культурологічної маркованості мовних одиниць служить сама реальна дійсність, тісно пов'язана з визначеним національно-культурним ареалом.

Базовою культурологічною категорією є бінарна опозиція «свій – чужий», що супроводжується в мовотворчості Д. Кременя вербальними формулами з антитектичним смислом і є критерієм приналежності групи людей не тільки до «своєї» або «чужої» національної культури – поділ на «своїх» і «чужих» може відбуватися й усередині однієї лінгвокультурної спільноти – власного народу: *На цій землі, де ми були чужими, Де є чужими на своїй землі* [4, с. 109–110]; *Ув отецькій землі не в отецькій державі рідна мова і та нам чужа* [3, с. 121]. Негативною конотацією позначене протиставлення: *свій рідний край, отецька земля / чужий край, країна безродства, безрідства; отецька держава; окрадена земля: Ми ж невольники в рідному краї. І в часах золоті богеми Кріпаками – Оксани, Яреми... У країні безродства, безрідства, У правічному Дикому Полі...* [4, с. 132]. Актуалізація відбувається шляхом вираження експресивно-вольової дії, спрямованої на відновлення рівноваги між позитивними та негативними почуттями, напр.: *Але ми не ста-*

немо чужими На своїй окраденій землі [5, с. 56]; виступає детермінантом світоглядних пріоритетів письменника. Бажання волі, свободи від будь-якого пригноблення, особиста незалежність, шанування свободи кожного і прагнення вільного розвитку українців – це споконвічний спосіб існування наших предків. Взірцем такого прагнення та існування стало козацтво: *Ця земля Залізняка і Гонти, І свободи недозрілий плід...* [4, с. 87].

І. Дзюба зауважив, що в поетичних збірках Д. Кременя «одним із наскрізних є мотив утрати України, ... виболений на власне серце» [8, с. 81], що відбито в перифрастичних номінаціях, як-от: *Безкордонна транзитна республіка, де схилилась доземно верба. Не тризуб уже, дірка від бублика буде правити замість герба* [3, с. 157]; у неіснуючій країні із неіснуючою мовою із неіснуючим народом існує – *от іще існує гетьманська клятва булава і сяє місяць молодан* [3, с. 168].

Історичні геополітичні обставини існування українського етносу не одне століття пов'язані із загрозою винищення, що спричинило окремі страждальницькі установки в психіці українців: *Україна – пустеля Гобі, Чорнобиль – наша мука й чорновтеча і крововтеча?* [4, с. 277], визначили соціальне зло: *радіація – невидимий ворог без куль*, напр.: *І, як обрив, тепер убиває Нас невидимий ворог без куль* [3, с. 114]. Автор надає значимості та трагізму окресленій проблемі: *Такі ми є. Свої в своїй подобі. Свої садки вишневі і хрущі. На Україні, в цій пустелі Гобі, Чорнобильські прогнози і дощі* [4, с. 12]. Прецедентний текст (цитата «Садок вишневий коло хати, Хрущі над вишнями гудуть...» Т. Шевченка) має явну лінгвокультурологічну маркованість, бо містить алюзію на інформацію, що є частиною культурного фонду нації, одиницею того комплексу знань, який є в кожного представника україномовної культури. Вона допомагає висловити авторську позицію – позицію нового часу, нового культурного простору.

Топонімічним перифразам властива різноманітна оцінна семантика, різний ступінь образності, вони є засобом вербального відтворення історичного хронотопу в художньому тексті. Перифраз із давньої літератури для позначення Києва – *мати міст руських* – мав місце десь до початку XVIII ст., а в текстах Д. Кременя набув ознак конотоніма внаслідок десемантизації денотативного ядра: *Матір руських городів пропала, все тепер іде у нас на «мать»...* [3, с. 150]; *.. і сотні шлюшок шлють по матері матір руських городів* [3, с. 168]. Своєрідна мовна гра, яка втілюється в яскравих мовних одиницях у контексті, демонструє силу і зрілість

характеру, здатність до самоіронії, зміну акцентів в українському суспільстві.

За перифрастичного способу найменування об'єкта можливе використання країнознавчої та енциклопедичної інформації і розширення стереотипного уявлення про місто та край, наприклад: Львів – *олігархічний, артистичний край, край бунтарства і легенд*; Седнів – *край містичний* [3, с. 137]; Буковель – *український екстрим* [5, с. 44]: *...Іду по Львову серед інших візій, – Олігархічний, артистичний край...* [3, с. 254]; *А чути гуркіт командорських кроків У цьому краю бунтарства і легенд* [3, с. 255]. Біля Хуста (Закарпаття), у підніжжя гір є мальовнича долина, яка один раз на рік перетворюється на справжнє диво: *Але є у природі Долина Нарцисів І столиця країни дводенної Хуст* [3, с. 18]. Перифраза *столиця країни дводенної* співвідноситься з часовим кодом культури і, як і попередні, маркована як позитивна.

«Одеса-мама», «Південна столиця», «Столиця гумору», «Перлина Чорного моря» – відомі в україномовній традиції образні назви міста Одеса. Д. Кремінь використав перифраз *Південна Пальміра*, що співвідноситься з просторовим кодом та архетипним протиставленням «північ – південь», оскільки позначає членування світу культури в порівнянні з *Північною Пальмірою* – Санкт-Петербургом: *Поїдемо до південної Пальміри!* [6, с. 35], Пальміра – давнє сирійське місто дивовижної краси.

Окремою сторінкою у творчості поета проходить Миколаїв та Миколаївщина, які дали автору багато сонця, любові та натхнення і зробили з юного поета лауреата Шевченківської та низки інших літературних премій. Миколаїв має багату історію, насамперед це – місто корабелів, місто морської слави, де в кінці XVIII ст. – початку XIX ст. знаходився Штаб Чорноморського флоту Росії. Про це розповідає «Алея адміралів», створена 1978 року біля будівлі колишнього штабу, нині Музею суднобудування і флоту. Для класика української поезії Миколаїв – *це найкраще з міст; місто святого Миколи; таємної волі оплот; край адміралів; адміралтейська золота столиця; корабельний край, флотське місто; вітрильна столиця, де й ми вже, як хвилі, говорим; місто, де плачуть старі адмірالی; Пантеон Каразіна*, напр.: *Та йде із Мир Лікійських – Миколай. Адміралтейська золота столиця, Ти бий у дзвони, золотом палай!* [3, с. 172]; *Тут же такі музиканти й поети, Край адміралів, куди не причаль...* [5, с. 127]; *Миколаїв адміралтейський, Ти таємної волі оплот...* [7, с. 50]; *Із дикопільських прерій, У корабельний*

край, у це найкраще з міст Прибуде на Петрів одвічний, вічний ніст Веселий Роджер – він із мандрів та етерій [7, с. 59]; *І китель, і кортик із міста святого Миколи... Вітрильна столиця, де й ми вже, як хвилі, говорим... Прощай, моє море, чи ти ще озвеса на мить / у вулицях міста, де плачуть старі адмірالی?* [4, с. 326–327]. В «український пантеон» – своєрідний реєстр кращих синів і доньок країни – можна включити ім'я В. Каразіна – неоднозначну фігуру вітчизняної історії кінця XVIII – першої половини XIX ст., діяча харківського культурного осередку, різнобічного вченого, автора ряду демократичних концепцій. Його усипальниця знаходиться в сакральному місці пам'яті в центрі міста, старому некрополі, який є місцем поховання М. Аркаса, багатьох флотоводців, серед яких 32 – славетні адмірالی Чорноморського флоту. Каразін же «*З Харкова подався в Коктебель Через флотське місто. Але раз – і упокоївсь тут*» [5, с. 4].

Лінгвокультурологічний аналіз топонімічних перифраз дозволяє виявити основоположні цінності носіїв української мови. Миколаївщина носить відбиток багатьох культур, зокрема античної. Поблизу м. Миколаєва розташовується комплекс національного значення, археологічна пам'ятка «Поселення і некрополь Дідова Хата І». Цікава трансформація образу – від позначення денотативної семи слова-реалії с. Дідова Хата до асоціативно-символічного звучання – уособлення землі предків, що актуалізується семантичним контекстом: *А нам не стаєє лопат / синівську стежю розкопати / до Отчих, до Дідових Хат* [4, с. 293–294].

Поряд із позитивно обарвленими вторинними номінуваннями з'явилися негативно конотовані перифрастичні вирази, як-от: *А наша неслава – Полтава, Вікторія царських полків* [3, с. 221]; *Таврія. Тавро на дикій волі...* [3, с. 30]; місто Батурин, на території якого розташовано Національний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця», назване митцем «*Потішна гетьманська столиця Із мурів, гармат і церков*» [3, с. 221]. Київ означено як *український Карфаген (Картагена): А був майдан у маєві знамен. І Київ, український Карфаген. І Ганнібал. А може, Картагена? У цій країні довго не живуть* [3, с. 115] Ця мотивація зумовлена тим, що давнє місто (пізніше держава) в Північній Африці Карфаген пережило періоди руйнувань та відбудови, спаду і піднесення. Експресивність одиниці може полягати в негативній оцінковості. Так, цілком позитивно культурологічно значимий перифраз Іспанія – *країна*

Сервантеса й Лорки закріплює в менталітеті нові категорії, передає не лише авторські емоції, а й експресивно насичене світоглядне осмислення долі рідного народу: *...У країні Сервантеса й Лорки Заробляє країна моя* [4, с. 40].

Численною тематичною групою образних номінацій є назви історично реальних осіб – представників багатьох галузей мистецтва, філософів, істориків, політиків тощо. У перифразах на позначення митців – акторів, співаків, художників – відображаються культурні особливості розвитку нації, розкривається характер стосунків між людьми. Тарас Кремень відзначав, що художня творчість Д. Кременя де в чому суголосна із життєвою та мистецькою біографією Т. Шевченка [8, с. 79], саме це й зумовило активне використання як загальнономовних (*Кобзар, Тарас*), так й індивідуально-авторських перифраз у номінаціях славного сина України: *Ви за свого Кобзаря Помоліться, козаچه* [5, с. 147]; *Та повік не домчати мені в Кобзарі. Бо не кожен Кобзар на моїй країні. Був єдиний – в солдатах, на річці Орі...* [4, с. 274]; *Де йшли дорогою на Канів Ми колись, і з нами йшов Тарас* [7, с. 40]. Оказіональний перифраз *Молоденький поет при свічі* [4, с. 19] містить алюзію не лише на лірику, але й образотворче мистецтво Т. Шевченка – його «Автопортрет зі свічкою» (1860), а також відтворює внутрішні пошуки не тільки поета Д. Кременя часів 1970–1980-х рр., але й нереалізованого художника [8, с. 81]. Окремі перифразові найменування декодуються за допомогою контексту: *мандрівецький філософ* – Скворода, *мандрівецький поет* – Шевченко [4, с. 329]; *передчасно погаслий поет* – Василь Симоненко. Останній утворився шляхом асоціативного моделювання: *Розвели нас дороги похмурі, як писав передчасно погаслий поет* [3, с. 156]. Чимало поетичних рядків присвячено друзям та літературним побратимам Д. Кременя: *незрадливий друг* [5, с. 162] – Михайло Озерний, український майстер декоративного мистецтва; *безсмертний лицар слова* – Іван Чендей, автор сценарію легендарного українського кіно «Тіні забутих предків»: *Ти там лежиш, безсмертний лицар слова. Тебе завіє не одна зима* [3, с. 357]. У декількох поезіях майстер слова згадує свого друга – українського художника, угорця за походженням Ференца Семана, приязнь до якого передає в антропонімах-перифразах *Ічи́ко, геніальний цей мадяр, великий європейський завойовник в царині атомістичного малярства* [3, с. 137], як-от: *Приїдь же, Ічи́ко, тебе ждуть в Метрополітен-музеї. Ти в Унґварварош повернувсь, але тебе заслали в Рахів.... Як*

геніальний цей мадяр любив Шевченка й Україну [3, с. 137]. Автор обіграє його творче ім'я – *Ічи́*, що в перекладі з угорської мови означає «молодший брат»: *Там Ф́еренц Семан за столом, І за мольбертом – Ічи́ Семан* [4, с. 40].

Д. Кремень доповнює перифразами антропоніми – імена співаків, які стали справжніми символами України: Ніна Матвієнко – *янгол земний*; Назар Яремчук – *соловій, геній* (його традиційно називають «буковинським солов'єм»): *Доки ще Україна Словом святим жива, І Матвієнко Ніна – Янгол земний – співа!* [4, с. 271]; *Голос був мені. Яремчука. Соловія. Генія. Назарія* [4, с. 371].

Формуючи негативний образ, майстер слова використовує узуальні перифрази (*танцюючий ректор* – М. Поплавський) та утворює оказіональні, як-от: *гастарбайтер Філя* – російський співак Ф. Кіркорів, *московська шпана* – М. Булгаков. Такі конструкції є ефективним засобом конденсації думки та вираження безпосереднього ставлення автора до змісту висловлювання: *І тут у чеканні останнього третього туру. Гастарбайтер Філя сюди прилітав на халтуру. Танцюючий ректор одеське вдягав галіфе* [3, с. 147] (згадуються їхні передвиборчі концерти). Здебільшого перифрастичні номінації мають саркастичний характер та експресивне навантаження: *За століття – Булгаков, московська шпана. Каменюка з могили? Ачей, не труна* [3, с. 89]. Булгаков був симпатиком білогвардійців, противником незалежності України та після переїзду з Києва до Москви в 1921 році став одним із найбільш «московських» письменників.

Репрезентантами ідейно-світоглядних переконань у художньому дискурсі є лінгвоідеологеми – мовні одиниці, що в семантичній структурі містять ідеологічний денотат (світоглядну настанову) та емоційно-оцінні конотації, що виявляються в дискурсивній актуалізації потенційних сем, які передають уявлення носіїв мови про владу, державу, націю, громадянське суспільство, політичні та ідеологічні інститути тощо. Оскільки Д. Кремень сам себе визнав «хроністом двадцять першого століття» [3, с. 51], то неодноразово вживає найбільш значущі для мовної свідомості в певний відрізок часу назви осіб-політичних лідерів/державних діячів, декодування яких вимагає від читача попередніх фонових знань: про Сталіна та Л. Брежнєва пише: – *Куди нас вів вусатий вождь? – Куди нас вів бровастий вождь? – А ми були не винуваті* [4, с. 273]; *п'ятизірковий генсек* [4, с. 282]. На основі семантичної невідповідності лінгвоідеологеми та її лексичного

контексту формується іронічна тональність висловлювання, як-от М. Єжов – *сталінський сокіл, нарком наш залізний*, напр.: *Але бачить глибоко він, сталінський сокіл, Той, нарком наш залізний, товариш Єжов* [4, с. 275].

Вищим ступенем функційної активності вирізняються описові найменування з негативною конотацією на позначення груп осіб, наприклад, поняття «депутати» перифразоване як загально-мовними описовими зворотами на зразок *народні слуги, народні обранці*, так й індивідуально-авторськими перифразами з виразно заманіфестованою конотативністю: *генії трибун, сиволапа еліта, колорадські жуки*. Напр.: *Народні слуги, що не злічені, Кричать з парламентів і рад* [3, с. 30]; *Не народні обранці тепер, Де творці перманентної кризи Все зривають – і маски, і ризи ... Сиволапа еліта, топ шер...* [3, с. 196]; *Як подрібноли генії трибун* [4, с. 277]; *Фракційно гудуть колорадські жуки. І є ще народ* [3, с. 113]. Такі перифрази можна декодувати, тільки аналізуючи контекст і знаючи геополітичну ситуацію в країні та ставлення носіїв культури до певних явищ.

Висновки і пропозиції. Спостереження за використанням перифраз у поетичних текстах Д. Кременя дозволяє виокремити загально-мовні (узуальні) та індивідуально-авторські (оказіональні) перифрази. Перифразові найменування першої групи не потребують певного контексту,

ідентифікуються з денотатом, уявленням про загальноукраїнський контекст, передбачають спільні знання автора та читача. Оказіональні перифрастичні звороти інтерпретуються за допомогою тексту та семантичних асоціацій і водночас спираються на широкий національно-культурний контекст, є засобом оцінки, навіть створення мовної гри, носієм експресії та виразності, допомагають автору точніше передати думку, підкреслити ті чи інші якості описуваного явища. Перифрази мають різний ступінь образності, ґрунтуються на метафорі (*депутати – колорадські жуки*), метонімії (*вусатий вождь – Сталін*), синекдосі, детермінують світоглядні пріоритети письменника, що формуються у взаємодії загальнонародного та індивідуального. Поряд із позитивно забарвленими вторинними номінуваннями зафіксовано негативно конотовані перифрастичні вирази.

Твори Д. Кременя є перспективними для дослідження перифраз та інших стилістичних прийомів, як-от метафори, алюзії, з позицій лінгвокультурології, оскільки зберігають і транслують через лінгвокультуремні одиниці різні типи культурної інформації – загальнолюдську, національну та індивідуальну культуру мовної особистості автора. Частотність використання тих чи інших номінацій дозволяє побачити зміни, що відбуваються в менталітеті нації відповідно до її культурних цінностей.

Список літератури:

1. Булах М. Б. Лінгвістична інтерпретація медійних перифразів як стилістичного ресурсу. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2014. Вип. 28. С. 156–166.
2. Евдокимова Е. В. Прагматический и лингвокультурологический аспекты перифраз и сходных стилистических приемов в газетно-журнальном дискурсе (на материале прессы Великобритании и США) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Иркутск, 2008. 20 с.
3. Кремень Д. Замурована музика: лірика, симфонії, поеми ; передм. В. Базилевського. Київ : Ярославів Вал, 2011. 360 с.
4. Кремень Д. Літопис : вибране. Миколаїв : Можливості Кіммерії, 2003. 451 с.
5. Кремень Д. Медовий місяць у Карфагені : вибрані вірші та симфонії. Миколаїв : Іліон, 2014. 252 с.
6. Кремень Д. Скрипка з того берега : лірика ; упоряд. Т. Д. Кремень ; худож. Ю. С. Гуменний. Миколаїв : Іліон, 2016. 88 с.
7. Кремень Д. Сльози Сухого Фонтану : лірика. Миколаїв : Видавець Шамрай П. М., 2014. 72 с.
8. Кремень Т. Металогічна рецепція постаті Тараса Шевченка у творчості Дмитра Кременя. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Філологія*. Випуск 21. С. 79–82.
9. Прокудина Т. А. О понятии перифразы в русском языке. Образование и функционирование фразеологических единиц : сб. ст. ; отв. ред. : Гвоздарев Ю. А. Ростов н/Д, 1981. С. 35–38.
10. Регушевський Є. С. Перифраз. Українська мова : енциклопедія ; редкол. : В. М. Русанівський та ін. Київ : «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2000. 752 с.
11. Сэпир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии. Москва : Издательская группа «Прогресс», 1993. 656 с.

Badenkova V. M., Rodionova I. H. LINGUOCULTURAL ASPECT OF PERIPHRASES IN THE ARTISTIC LANGUAGE OF D. KREMEN

The article is devoted to the analysis of groups of periphrastic naming in the poetic texts of D. Kremen, the semantic and stylistic nature of which the linguistic and cultural component is clearly felt. The motivation for the occurrence of periphrases is established, is determined its functional and semantic load.

Today, it has been found that there is no unambiguous understanding of these secondary nomination to determine their linguistic nature and stylistic specificity in the scientific literature. The article emphasizes the relationship between language and culture: paraphrases are the most actively formed that are relevant and important for native speakers, linguo-culturally marked periphrases may be based on an allusion to some important historical fact for their culture. In the linguistic and cultural aspect, such groups of periphrastic names in D. Kremen's poetic texts as toponymic periphrasis units and periphrases - designations of persons (including cultural artists, politicians) are singled out and characterized. The analysis of the selected units shows that with the help of verbal formulas is explicated the conceptual for Ukrainians binary opposition own / foreign. Along with positively coloured secondary nominations were recorded negatively connoted periphrastic expressions. Observation of the use of periphrases in the linguo-cultural aspect in the poetic texts of D. Kremen allows to distinguish common (usual) and individual author (occasional) paraphrases. Periphrastic naming of the first group do not require a specific context, are identified with the denotation, the idea of the all-Ukrainian context, as well as are provided common knowledge of the author and the reader. Occasional periphrastic constructions are interpreted by context, presented to be as an assessment tool, a carrier of influence, expression and expressiveness.

It is pointed out that periphrases have different degrees of imagery, are based on the metaphor of metonymy, synecdoche or hyperbole, determine the worldview priorities of the writer, which are formed in the interaction of national and individual. Such statements not only help the author to formulate the position of a new time, a new epoch, but also to present this position as a cultural value of modern society.

Key words: periphrasis, periphrastic naming, linguo-culturally marking, secondary nomination, language creation of D. Kremen.